

Музика на екрані здатна перенести у минуле, відкриваючи його малознайомі сторінки. Сьогоднішня в минулому й минуле у сьогоднішні – цей зв'язок часів, ідеалів та традицій багатонаціональної культури музичне телемовлення інтерпретує в його духовній єдності. Діяльність авторів музичних телепередач сприяє орієнтації глядацького інтересу у світі класичної та сучасної музики. Телевізійні жанри музичного мовлення еволюціонували від трансляцій концертів, музичних спектаклів через тематичні програми до музичного документального фільму-портрету й до оригінального музичного художнього фільму.

Отже, зміст сучасних телевізійних програм часто буває набагато не безпечнішим за деякі психотропні засоби спричинення агресивних форм поведінки. Підлітки здебільшого перебувають у стан невизначеності, внутрішньої суперечливості, вкрай нетерпимої реакції на образливе ставлення оточуючих. У зв'язку з цим телебачення може виступати каталізатором певного способу дії. Уникнути агресії можна лише шляхом відмови від показу на екрані насильства та водночас проповідування гуманних цінностей.

1. Білоус О. Телебачення і радіомовлення у навчальному процесі / О. Білоус // Телевізійна й радіожурналістика. – 2002. – Вип. 4. – С. 108–120.

2. Бэрон Р. Агрессия / Р. Бэрон, Д. Ричардсон. – С-Пб.: Питер, 1997 – 356с.

3. В Україні хочуть створити телебачення для дітей. – pravda.com

4. Горячев В.Ф. К вопросу о типологии детской аудитории / В.Ф. Горячев // Телевидение и дети / по материалам Первой научной конференции 26-27 февраля 1973 г. – М.: Гос. комитет СМ СССР по телевидению и радиовещанию, ЦНП, НИИ общих проблем воспитания АПН СССР, 1976. – С. 51–58.

5. Костилова В. Проблеми і можливості телебачення для дітей / В. Костилова // Екранна освіта в Україні. Сучасний стан, проблеми розвитку. — К., 2004. — С. 12–15.

6. Мізерна О. О. Вплив телебачення та відеофільмів на прояви агресивності в підлітковому віці / О.О. Мізерна // Психологія. — К., 2001. — Вип. 13. — С. 304–313.

7. Харрис Р. Психология массовых коммуникаций (Секреты воздействия) / Р. Харрис. — С-Пб: Изд-во "Прайм-ЕВРОЗНАК", 2001. — 448 с.

8. Хмельницька О. Дослідження впливу екранної агресії у підлітковому середовищі / О. Хмельницька // Теле- та радіожурналістика. — 2010. — Вип. 9. — Ч. 1. — С. 265–273.

9. Шайкіна О. О. Про вплив телебачення на формування моральних якостей і естетичних цінностей особистості дитини дошкільного і молодшого шкільного віку / О.О. Шайкіна // Проблеми загальної та педагогічної психології. — К., 2004. — Т. 6, ч. 4. — С. 364–368

10. Baczyński St. Powieść kryminalna [W:] / St. Baczyński // Pisma kryminalistyczne. — Warszawa, Slask, 1963. — S. 45–49.

11. Bandura A. Aggression: A Social Learning Analysis / A. Bandura. — Englewood Cliffs, 1973. — 253 p.

12. Leary T. Interpersonal diagnosis of personality: A functional theory and methodology for personality evaluation / T. Leary. — N. Y.: Ronald Press Company, 1957. — 518 p.

Андрій ПУЧКОВ,
доктор мистецтвознавства

МИСТЕЦТВОЗНАВЧА ОСОБИСТІСТЬ І ДОЛЯ ЇЇ СПАДЩИНИ

Про Григорія Григоровича Павлуцького

Анотація. Зроблено спробу з'ясувати місце і роль мистецтвознавчої спадщини Григорія Григоровича Павлуцького (1861–1924), заслуженого професора Університету св. Володимира та Української академії мистецтв.

Ключові слова: Григорій Григорович Павлуцький, мистецтвознавство, наукова спадщина.

Аннотация. Осуществлена попытка выяснить место и роль искусствоведческого наследия Григория Григорьевича Павлуцкого (1861–1924), заслуженного профессора Университета св. Владимира и Украинской академии искусств.

Ключевые слова: Григорий Григорьевич Павлуцкий, искусствоведение, научное наследие.

Annotation. The author of the article made an attempt to uncover the position and role of the art research heritage by Grigory Pavlutsky (1861–1924), Honoured Professor of Saint Volodymyr University and Ukrainian Academy of Arts.

Keywords: Grigory Grigorovich Pavlutsky, art research, scientific heritage.



Павлуцький був професійний киянин: неохоче виїжджав зі столиці Південно-Західного краю. Його батько, лікар, володів маєтностями у міській смузі й узагалі був людиною заможною, що дозволило Григорію Григоровичу мати прибуток з одного (чи двох) прибуткових будинків. Учитель Павлуцького, професор-класик Юліан Кулаковський (1855–1919), який увесь час прожив у Києві у найманій квартирі, вважав, що Павлуцький «мало стоить как ученый», проте має власний будинок та ще й прибуток з інших маєтків [1]. Російська мова з київським акцентом і м'яким «г» перетиналася у Павлуцького з такою ж латиною (зараз би назвали «the Kyiv English»), в якій літера «h» — це наша м'яка «г». Звідси «honor» (честь) — хонор, а не ґонор. Подаючи 1902-го заяву на посаду ординарного професора (з екстраординарного) мистецької кафедри Університету, Павлуцький показував як раз не свій науковий ґонор, а виказував свою наукову честь: маю право! Першу мовну інтонацію Григорій Григорович здобув вдома, другу у Третій київській гімназії та в Університеті св. Володимира; першу — з дитинства, другу з відрочтва. Українська мова, напевно, рідна для нього, виникла

у Павлуцького під час Української революції 1917–1920 рр. Саме тоді він, один із нечисленних викладачів колишнього Імператорського університету, в якому за тридцять років дослужився до дійсного статського радника, отримав п'ять царських орденів і звання заслуженого ординарного професора по кафедрі теорії та історії мистецтва, — був схильний до українського сепартизму, чим викликав обурення монархічно налаштованих колег, їх зрозумілу зневагу і відчуженість.

Діяльність Павлуцького (якого друзі-латинисти жартома латинізували — Павлукцій), взагалі-то типового київського професора зразка XIX ст., який випадково пережив Леніна, промальовується смутно, немов давня енкаустика: за фрагментами і дешифрами чийось спогадів, аркушиків з нотатками, випадкового листування, що випадково ж збереглися в архівах. Маю вказати на наочний брак біографічного матеріалу про Павлуцького, який мешкав і спочивав у Києві, вісімдесят вісім років тому. Київські розсадники старожитностей — архіви, — що ретельно, навіть церберно оберігаються від дослідників, мають лакуни не менші, ніж вигорілі у дурних війнах еллінські пінакотеки. Немов давній майстер якоїсь аргосо-сікіонської школи, Павлуцький писав книжки і брошури, підпорядковуючи їх законам перспективи: історичної перспективи. Тепер слід углядіти це, оскільки давній живопис дійшов лише в описах-екфрасисах. До таких, як це не дивно, відноситься архів (рукописи, фототека, книги) Павлуцького. По його смерті у березні 1924-го домашній архів — за згадкою Миколи Макаренка, тодішнього директора ханенківського Музею мистецтв і співробітника Археологічної секції ВУАН, — був підданий чиєсь («декому відоме навіть прізвище») «редакції»: «викрадено усе, що вдалося; відірвані деякі фотографії з картонів, перемішані усі книжки, фотографічні знімки, рукописи, і все у цілому так переплутано й перевернуто, що віднайти тепер у цій безформній кучі нікому нічого не вдасться. Ніде і

ніколи за все своє життя не приходилося бачити цінний матеріал у такому безпорядку» [2]. Отже як щось цілісне архіву Павлуцького не існує. Завдяки принаймні декільком небайдужим науковцям — І. Удріс [3], В. Туркевичу [4], О. Сторчай [5], В. Афанасьєву [6] та Є. Жаркову [7] — біографічна канва Павлуцького, його наукові й викладацькі зусилля відкрили перед мистецтвознавчою наукою незнані до того шар відомостей.

Павлуцький був вихований на античних пам'ятках, але дихав тим київським повітрям «античності», яку він собі вигадав і якою зацікавив оточуючих, — дійсно, як «оторваться от тебя, милый Египет вещей?» [8]. Ще будучи студентом, Павлуцький переклав російською «Dialogus de oratoribus» («Розмова про ораторів») Корнелія Таціта, що ерудований Йосиф Тронський чогось замовчує, віддаючи лаври першості іншому киянину — Василю Модестову. У всіх книжках і дрібних рецензіях Павлуцького відчутна спокійна антична тема, котра трохи затуляє інше: адже про що б не писати, авторська інтонація зберігається.

Наукова спадщина Павлуцького розпадається на три гілки: античне мистецтво (зокрема архітектура), українське мистецтво (зокрема архітектура), світове й сучасне мистецтво (від античності до неофутуризму). Може здатися, він плив якоюсь власною науковою течією, кожного разу шукав собі тему, оскільки коло фахових співбесідників, як можна здогадатися, у нього було незначним, та й узагалі Київ зламу XIX–XX ст. являв собою у науково-мистецькому смислі незоране поле: імена людей, які фахово розумілися на мистецтві у стінах хоча б Університету можна назвати, не загибаючи пальців, — Адріан Прахов і Платон Павлов. Обидва учителі Павлуцького, а перший навіть запеклий опонент.

Коли Павлуцький написав магістерську дисертацію «Коринфский архитектурный орден» (К., 1891), Адріан Прахов розлютився гнівною рецензією, мовляв, так бути не може: почитайте [9], дуже цікаво, як у зародку придушувалися однією гоноровою людиною паростки справжнього наукового пошуку іншої гонорової людини, а від того страждала спільна справа. Другий опонент, колега і однолітник Павлуцького, філолог-класик Адольф Сонні (1861–1922), вчинив більш мудро, і захищав твір Павлуцького, щоправда, закинувши йому два предметні (на відміну від Прахова, який просто обурився, що не він написав ту дисертацію) зауваження: «1) Автор не вполне знаком с литературой того предмета, о котором пишет; так, напр., для него остались неизвестными исследования Фуртвенглера и Dieulafoy... Правда, недочеты в этом отношении в значительной степени зависят от условий, при которых г. Павлуцкому пришлось исполнять задуманную им работу, то есть от неудовлетворительного состояния русских библиотек вообще, а киевских в частности, по части классической археологии. Требуется безусловной полноты материала значило бы отрицать вообще возможность занятий классической археологиею в России. 2) Гораздо более крупным недостатком представляется некоторая незрелость в способе изложения, сказывающаяся в сочинении г. Павлуцкого, отсутствие выдержки и чувства меры. Автор не господствует над материалом, а увлекается им. Он спешит высказать все, что ему самому кажется интересным, не принимая в расчет, входит ли сообщаемое в рамки избранной темы. Вследствие этого в его работе очень много излишнего, к делу не относящегося. Можно смело сказать, что, решишь автор выбросить добрую половину, работа его значительно выиграла бы». А ось і позитивне зауваження: «3) Похвалы заслуживает стремление автора всегда обосновывать свои суждения свидетельствами античных источников. Его книга испещрена цитатами из древних писателей, приводимыми in extenso [довго, повним цитуванням]. Вообще в авторе замечается интерес к филологической стороне разбираемого им вопроса, что в археологе, конечно, заслуживает полного одобрения. Но несмотря на это, автор весьма часто обнаруживает отсутствие филологической выправки. Почти на каждой странице встречаются неточные или даже неверные переводы или другие недоразумения» [10]. Як би там не було, у студіях вітчизняних архітектурознавців, які займаються вивченням античності, книга Павлуцького про коринфський ордер все одно не згадується: невже знову заважає неповнота вітчизняних бібліотек?

Щодо другого зауваження, дуже точно висловленого Адольфом Сонні, слід додати: Павлуцький не подолав і не збирався долати свою «вчену недугу» і далі — у докторській дисертації «О жанровых сюжетах в греческом искусстве до эпохи эллинизма» (К., 1897).

Ось взірєць його стилю: «Мы даем такое определение жанра: жанр есть реальная картина из повседневной человеческой жизни. Все общество есть область жанра, — от салона до кабака; жанрист изображает все, что он ежедневно может наблюдать вокруг себя: кузницы, станции железных дорог, помещения машин, мастерские, раскаленные печи плавилен, официальные galas [гала-концерты], салоны, сцены из домашней жизни, кофейни, магазины и рынки, скачки и биржи, клубы и бани, дорогие рестораны и мрачные народные харчевни, кабинеты частных людей и министров, возвращение из леса и прогулку на морском берегу, банки и игорные дома, будуары, казино, сюртуки, монокли и фракы, балы, soirées [вечори], спорт, аудитории университетов и волшебную уличную толпу вечером, — словом, мирный быт всего человечества, к какому бы классу общества оно ни принадлежало и какой бы деятельностью ни занималось дома, в госпиталях, в кабаках, в театре, в скверах, среди бедных улиц и широких, освещенных электричеством бульваров» [11]. Читач бачить: окрім того, що у цьому фрагменті перераховані реалії російського побуту кінця XIX ст., самі по собі цікаві у загальному переліку, Павлуцький подає цілісну і живу, на його погляд, картину жанрової сюжетики доби реалізму (щоправда, випускаючи з уваги військову тему). А. Сонні докоряє Павлуцькому у популярності його письма, кажучи, що писати наукові твори слід лише для науковців. Кажучи так, Адольф Ізраїлевич випускає з уваги, що можна поєднати сувору науковість письма з красним письмом, що науковий текст можна розглядати за відомством його поетики, а не лише наукової ваги (у гуманітарних дисциплінах часто сумнівної). На жаль, таке ставлення до наукового тексту тяжіє над науковцем дотепер. Вчені люди у більшості своїй читають тексти попередників (рідко — колег), а небайдужий до наукового інтересу обиватель так і ходить неосвіченим. Слід вмінити в обов'язок вченому мужу: колега, пишеть веселіше і простіше (можливо, й до твоєї книжки потягнеться читач). Павлуцький це прекрасно розумів, і власним прикладом показував, як треба працювати, в який спосіб робити справу просвітництва.

Подивимось. Його суто наукові твори з антикознавства — «О началах искусства в Греции», «Скенография у греков» (1888) [12], «Древнегреческие расписные вазы» (1889), «Фидий» (1890), «Храм Зевса Олимпийского в Афинах» (1892), «О метапах древнегреческих храмов» (1893), «О связи искусства с культурой» (1900); його наукові твори з історії українського і світового мистецтва — «Гоголь об искусстве» (1902), «Деревянная церковная архитектура Юго-Западного края в XVII и XVIII вв.», «О деревянных резных изображениях путтов в южно-русских церквах XVII—XVIII вв.» (1904), «Изображение храма в древнейших южно-русских миниатюрах», «Старинные деревянные синагоги в Юго-Западном крае», «Памятники каменной церковной архитектуры стиля empire в Полтавской губернии» (1906), «О пользе искусства и истории искусств», «Орнамент Пересопницкого Евангелия» (1909), «Киевские храмы домонгольского периода и их отношение к византийскому зодчеству», «О происхождении форм украинского деревянного церковного зодчества», «О мозаиках мечети Кахриз-Джами в Константинополе» (1911), «Творчество Растрелли в области церковного зодчества», «К вопросу о взаимном влиянии византийского и итальянского искусства» (1912), «Новое направление в живописи: Кубизм и неофутуризм» (1913); його монографії «Древности Украины: Деревянные и каменные храмы» (К., 1905) та «Історія українського орнаменту» (К., 1927), розділи, присвячені найдавнішому кам'яному зодчеству та бароковій добі України, в «Истории русского искусства» за редакцією Ігоря Грабаря (М., 1909, т. 1; 1910, т. 2), його опубліковані лекційні курси з історії мистецтва античності (1910), середньовіччя (1912) і Ренесансу (1910) та студії про Павла Федотова, Вільяма Хогарта (1894), Карла Брюллова (1899), Леонардо да Вінчі, Мікеланджело (1911) та Олександра Іванова (1914), — увесь цей перелік існує майже суцільною лакуною у сучасному українському мистецтвознавстві! Досі цей трошки нуднуватий список звучить немов некролог «свіжому» небіжчику (за виключенням, можливо книжки про дерев'яні кам'яні храми та історію орнаменту).

Досі мало хто з науковців знають, що саме Павлуцький був першим на наших теренах, хто створив «Проект закона об охране древних памятников в России» (1911), що він першим з мистецтвознавчих позицій звернув увагу нашої спільноти на кубізм і неофутуризм (1913), уперше ввів до академічного викладання лекції з історії українського мистецтва, читав досить повний курс історії західноєвропейського і російського мистецтва, що брав

участь у проєкті організації історико-філологічного відділу УАН (серпень 1918 р.) [13] і мав стати одним з перших академіків цієї Академії з мистецтвознавства (але чомусь не став: забалотували?). На зламі 1910–1920-х брав участь в розробці малого й великого гербів України, малюнків грошових знаків (разом із Георгієм Нарбутом), а в 1910-х малював обкладинки до книжок «Чтения в Историческом обществе Нестора Летописца»: у неорюсовій рамці сидить за пюпітром Нестор Літописець (роботи скульптора Марка Антокольського) і пише майбутнє «читання».

Євген Жарков нагадує, що Павлуцький служив деканом історико-філологічного факультету з 1918-го по 1921 р., у найтяжчі роки в житті Університету, і майже до смерті був «уособленням української мистецтвознавчої науки (курсив мій. — А. П.). Ф. Ернст згадував, що вчений помер від звичайної застуди, але, з огляду на те, що напередодні був майже знищений Музей красних мистецтв колишнього університету (він у цей час займав приміщення університетської церкви, і зокрема її відомий іконостас був розпиляний на шматки), який був втіленням 35-річної діяльності вченого, його смерть не може вважатися банальною і обумовленою звичайними прагматичними факторами. Смерть його справи явно призвела до смерті самого творця. Ф. Ернст також зазначив: “Трогает, что его последним желанием было, чтобы его отпевало украинское духовенство в Св. Софии — этой Мекке украинских искусствоведов. И чтобы на кладбище повезла его старая университетская кляча”» [14]. Хоча місце поховання Павлуцького невідоме, майже немає сумніву, що так і сталося, інакше б Федір Ернст про це не згадував.

Сьогодні, на відстані більш ніж півтора століття від дня народження Григорія Григоровича, слід нагадати передовсім нашим мистецтвознавцям і архітектурознавцям, що частіше не в останньому слові сучасної науки міститься істина, а у перших її словах, сказаних тими, чий рівень знання та освіченості набагато переважає теперішній (хто з мистецтвознавців у Києві знає давньогрецьку або латину?). Ми, дослідники мистецтва, ще не дотягнулися навіть до Павлуцького, і ще маємо опанувати його наукову спадщину [15], аби бути гідними пам'яті й справи цієї людини.

1. Пучков А. А. Юлиан Кулаковский и его время: Из истории антиковедения и византистики в России. — Изд. 2-е, перераб., испр. и доп. — СПб., 2004. — С. 186.

2. Макаренко М. О. Передмова од редактора (Григорій Григорович Павлуцький) // Павлуцький Г. Г. Історія українського орнаменту. — К., 1927. — С. 7.

3. Удріс І. Григорій Павлуцький: Діяльність і спадщина // Образотв. мистец. — 1991. — № 1. — С. 16–19.

4. Туркевич В. Д. Історик мистецтва // Іст. календар '1999. — К., 1998. — С. 93–94.

5. Сторчай О. В. Григорій Павлуцький про постановку викладання історії мистецтв в Київському університеті св. Володимира // Мистецтвознав. України: 36. наук. пр. — К., 2000. — Вип. 5. — С. 341–347; Сторчай О. В. Мистецтвознавство у Київському університеті в другій половині XIX — на початку XX ст. // Українська академія мистецтва: Наук. зб. — К., 2002. — Вип. 9. — С. 221–235; Сторчай О. В. Художня колекція як база для викладання мистецьких дисциплін у Київському університеті св. Володимира // Там само. — К., 2003. — Вип. 10. — С. 105–113; Сторчай О. В. З історії мистецтвознавчої та викладацької діяльності Григорія Павлуцького // Студії мистецтвознавчі. — К., 2004. — Вип. 4. — С. 58–71; Сторчай О. В. Мистецька освіта в Київському університеті (1834–1924 рр.). — К., 2009. — С. 174–200; Сторчай О. В. Становлення й розвиток мистецької освіти у Київському університеті (1834–1924 рр.): Автореф. дис. ... канд. мистецтвознав. — К., 2010. — С. 10–12.

6. Афанасьєв В. А. Дослідник українського мистецтва Григорій Павлуцький // Нар. творчість та етнографія. — 2003. — № 4. — С. 13–22.

7. Жарков Є. І. Послужний список професора Г. Павлуцького як джерело до вивчення біографії вченого // Шевченківська весна: Матеріали Міжнар. наук.-практ. конф. — К., 2007. — Вип. 5, ч. 2: Історія. — С. 155–160.

8. Мандельштам О. Э. Египетская марка. — Л., 1928. — С. 10.

9. Прахов А. В. Отзыв о сочинии г. Г. Павлуцкого, представленном в историко-филологический факультет Университета св. Владимира для получения степени магистра истории и теории искусства, под заглавием «Коринфский архитектурный орден». Киев, 1891 // Унив. известия. — 1893. — № 4. — С. 1–36.

10. Сонни А. И. Отзыв о сочинении магистранта Г. Павлуцкого «Коринфский архитектурный

орден» (1893) // Пучков А. А. Адольф Сонни, киевлянин: Из истории классической филологии в Императорском университете св. Владимира. — К., 2011. — С. 111–113.

11. Павлуцкий Г. Г. О жанровых сюжетах в греческом искусстве до эпохи эллинизма. — Изд. 2-е, исправ. и доп. — К., 1897. — С. 34.

12. Пучков А. А. О живописи в театральном пространстве древней Греции: К лекции Г. Г. Павлуцкого «Скенография у греков» // Теорія та історія архітектури і містобудування: Зб. наук. пр. НДІТІАМ. — К., 2002. — Вип. 5. — С. 374–386.

13. Из пояснювальної записки до Комісії для вироблення законопроекту про організацію історично-філологічного відділу Української академії наук // Історія Академії наук України. 1918–1921: Док. і матеріали. — К., 1993. — С. 116–126.

14. Цит. за: Жарков Є. І. Послужний список професора Г. Павлуцького... — С. 159.

15. Матеріали к биографии Г. Г. Павлуцкого / Сост. А. А. Пучков // Теорія та історія архітектури і містобудування: Зб. наук. пр. НДІТІАМ. — К., 1998. — Вип. 2. — С. 168–179.

Галина МИЛЕНЬКА,

*проректор з наукової роботи Київського національного університету театру,
кіно і телебачення ім. І.К. Карпенка-Карого,
кандидат мистецтвознавства, професор,*

«ЛАОКООН» ЛЕССИНГА ТА ЙОГО ІНТЕРПРЕТАЦІЯ В ЕСТЕТИЦІ Й.Г. ГЕРДЕРА ТА Р. ІНГАРДЕНА: ДОСВІД СЕМАНТИЧНОГО АНАЛІЗУ

Г. Миленька. «Лаокоон» Лессинга та його інтерпретація в естетиці Й.Г. Гердера та Р. Ингардена: досвід семантичного аналізу.

У статті розглянуто критичні зауваження Й.Г. Гердера і Р. Ингардена на розроблену Г. Е. Лессингом у «Лаокооні» теорію знаків у мистецтві.

Ключові слова: засоби вираження, знаки, просторове мистецтво, часове мистецтво, семантичний аспект, музика.

Г. Миленькая. «Лаокоон» Лессинга и его интерпретация в эстетике И. Г. Гердера и Р. Ингардена: опыт семантического анализа.

В статье рассмотрены критические замечания И.Г. Гердера и Р. Ингардена на разработанную Г.Е. Лессингом в «Лаокооне» теорию знаков в искусстве.

Ключевые слова: средства выразительности, знаки, пространственное искусство, временное искусство, семантический аспект, музыка.

H. Mylenka. “Laocoon” by Lessing and its interpretation in aesthetics of J.G. Herder and R. Ingarden: experience of semantic interpretation.

The article deals with J.G. Herder's and R. Ingarden's critical remarks on the theory of signs in art developed by G.E. Lessing in “Laocoon”.

Keywords: means of expression, signs, spatial art, sentinel art, semantic aspect, music.

Теорія літератури і мистецтва з часом дедалі більше розширює свої межі, виокремлюючи в самостійній галузі дослідження конкретні аспекти аналізу художніх творів. Так, наприклад, у XX ст. з'являються семіотика, компаративістика, герменевтика, структуралізм та ін., проте ще починаючи з доби античності й аж до кінця XIX ст. вчені так чи інакше звертали увагу на певні елементи аналізу творів мистецтва, які згодом виокремилися в зазначені вище напрями. Наразі показовою є теоретична спадщина Г.Е. Лессинга – одного з найвишніших представників естетичної думки західноєвропейського Просвітництва, «головні судження» котрого польський філософ Р. Ингарден вважає «підготовкою до деяких сучасних досліджень» [5, с. 263]. Зокрема, підкреслюючи актуальність порушеного Лессингом у «Лаокооні» питання стосовно використання просторових і часових знаків у мистецтві, Р. Ингарден